

„MI-AM SERVIT ȚARA CU ARMELE MELE: PANA, VIOARA ȘI BAGHETA”

Romeo DRĂGHICI

George Enescu la vîrsta de 19 ani.

George Enescu îl încoronează pe Dinu Lipatti (1921).

Cu Yehudi Menuhin la Paris, la Villa Bellevue.

George Enescu, — de la a cărui naștere s-au împlinit la 19 august, 90 de ani — a trecut în posteritate ca una dintre cele mai strălucite personalități muzicale contemporane.

Uimitoarea sa multilateralitate muzicală, adinca sa complexitate în domeniul sunetelor, au făcut ca arta sa componistică cit și cea interpretativă să atingă cele mai înalte culmi, George Enescu rămânând una din figurile cele mai de seamă ale muzicii universale.

„Este dat la foarte puțini oameni să întrunească calitățile spirituale și sufletești, așa cum le-a întrunit acest mare și autentic muzician: un violonist plin de noblețe, un interpret de mare adâncime și înțelegere, un compozitor cu mult farmec, un dirijor cu minunate calități intelectuale și în același timp cel mai bun și mai simpatic coleg. Disparația sa va lăsa un gol care nu se va acoperi niciodată...”

Acest gol, de care vorbea ilustrul dirijor englez Sir John Barbirolli, este resimțit atît în România cit și peste hotare.

Țara sa natală, al cărei suflet adînc, pitoresc și nostalgic, l-a cîntat în multe din lucrările sale, a ținut ca opera și memoria sa să servească drept pildă generațiilor prezente și viitoare. În acest scop a fost întemeiat la București muzeul închinat amintirii sale. Casele memoriale din București, Liveni și Dorohoi, Festivalul și Concursul Internațional „George Enescu” care are loc la fiecare trei ani în București, și multe alte manifestări muzicale, completează cînstirea memoriei acestui mare muzician român.

Încă din tinerețe, înțelegînd că tot ce se referea la marele Enescu (programe, fotografii, scrisori, articole) va avea cu timpul — cînd geniul enescian va rămîne un exemplu, o tradiție, un mit — o valoare spirituală de primă importanță pentru viața muzicală a poporului nostru, am strîns cu pioșenie un material prețios. Nu bănuiam însă că aceasta va servi la alcătuirea unui muzeu.

Acum 15 ani, cînd, un an după moartea maestrului, s-a deschis la București expoziția „George Enescu” în casa de pe Calea Victoriei, la nr. 141 în care a locuit cîndva George Enescu, am avut fericirea să pot oferi documente muzeistice de mare valoare.

După deschiderea muzeului permanent (în septembrie 1958) am continuat, cu aceeași rivnă, să string, fie din donații, fie prin achiziții, materialul care a îmbogățit colecțiile muzeului.

În afară de acestea s-au adus de la Paris mobilierul camerei din Rue de Clichy (locuința maestrului Enescu), viorile, masca mortuară și mulajul mîinilor.

Muzeul „George Enescu” și-a deschis porțile la 4 septembrie 1958 — tot atunci a avut loc și primul Festival și Concurs Internațional George Enescu din București — și a fost vizitat pînă astăzi de circa 300 000 de vizitatori atît din țară cit și de peste hotare.

Două partituri de George Enescu ►

Alia Fantasia

Allegro Moderato Maestoso.

Handwritten musical score for 'Alia Fantasia'. The score is written on five staves. The first staff is for the piano (pian) and the second for the violin (Viol.). The third and fourth staves are for the violin (Viol.) and the fifth for the piano (pian). The score includes various musical notations, including notes, rests, and dynamic markings such as *f*, *mf*, *pp*, and *ppp*. There are also tempo markings like *Allegro Moderato Maestoso* and *Allegro deciso non mosso*. The score is written in a cursive, handwritten style.

- A la memoria d'Edward Candella -

Impressions d'Enfance

pour Violon et Piano

Georges Enescu
op. 28

Ménétrier

Allegro deciso non mosso

Handwritten musical score for 'Ménétrier'. The score is written on a single staff for the violin (Violon). The tempo is marked *Allegro deciso non mosso*. The score includes various musical notations, including notes, rests, and dynamic markings such as *f*, *mf*, and *pp*. The score is written in a cursive, handwritten style.

Colecțiile muzeului cuprind un număr impresionant de obiecte ce sînt orînduite în chip cronologic; ele reprezintă o valoare muzeistică deosebită, întrucît redau complexitatea muzicală, activitatea fecundă a maestrului, puțin cunoscută pînă la deschiderea muzeului marelui public, și scot la iveală prodigioasa sa multilateralitate din domeniul muzicii. Vizitatorii pot vedea manuscrise și partituri ce ilustrează latura componistică, alături de programe de concerte de vioară, de pian și de muzică de cameră, cu participarea marelui interpret Enescu, afișe anunțîndu-l pe Enescu dirijor, conducînd cele mai mari orchestre din lume, Enescu profesor de seamă care a format muzicieni de faimă mondială.

Fragmente din volumul „Amintiri” semnat de George Enescu, considerațiile sale adînci asupra muzicii, transcrise, din loc în loc, în expoziție, îl călăuzesc pe vizitator de-a lungul vieții și activității marelui muzician.

În afara colecțiilor expuse, muzeul posedă o arhivă de documente, manuscrise și volume de literatură, filozofie și istorie care au făcut parte din biblioteca lui Enescu, la Paris.

Manuscrisele, ale căror fotocopii sau facsimile sînt expuse în muzeu, pentru o mai bună conservare a lor sînt păstrate în mape.

Un lucru de mare preț ce se găsește în arhivă este și opera integrală a lui J. S. Bach, editată de Bachgesellschaft, în patruzeci de volume. Editarea acestor lucrări de orgă, de muzică instrumentală, cantate etc. a fost începută în anul 1848 și terminată de-abia la sfîrșitul veacului.

De-a lungul vitrinelor și panourilor, se poate urmări activitatea muzicală a lui George Enescu începînd cu primele manifestări ale geniului enescian — compoziții scrise la vîrsta de 5 ani, cînd abia începuse să aibă noțiuni de notație muzicală și reușea să redea totuși, din instinct, o perfectă linie melodică — și pînă la minunatele creații de mai tîrziu, și din ultimii ani.

Printre obiectele ce amintesc de primii ani ai copilăriei se găsește și o fotografie — îngălbenită de vreme — reprezentînd o casă mică de țară, înconjurată de nuci bătrîni, casă în care a văzut lumina zilei — la 19 august 1881 — George Enescu.

Macheta casei natale, fotografiile părinților, actul de naștere, George Enescu copil, cu vioara strînsă la piept, ilustrează acești primi ani petrecuți în satul natal, Livezi, jud. Dorohoi. Acolo, părinții săi au pierdut în urma unei epidemii șapte copii. După cîțiva ani ei se mută cu singurul copil rămas în viață într-un sat vecin, la Cracalia; o fotografie înfățișează un grup de familie: părinții, bunicii, străbunicii lui George Enescu, unii din ei cunoscuți cîntăreți de strună și iubitori de muzică.

Într-o vitrină, odihnește o vioară mică — sfert de măsură. Este vioara pe care, acum 85 de ani, a cîntat Enescu în fața profesorului Caudella din Iași; acesta l-a sfătuit pe Costache Enescu

Camera de lucru, de la Paris, reconstituită în Muzeul „George Enescu”.

Mormintul lui George Enescu din cimitirul Père Lachaise, din Paris.

să-și ducă copilul la învățătură la Viena. Enescu a fost atras întotdeauna mai puternic de creație, decît de arta interpretării.

„De mic copil mi-am pus în gînd să fiu compozitor și numai compozitor...” („Amintiri”).

Primele încercări de compoziție (cea mai veche fiind scrisă la vîrsta de cinci ani), denotă o deosebită maturitate și cunoștință innăscută a structurii melodice. Pe fiecare din ele, cu scris de copil, Enescu a însemnat titlul lucrării *Hora Sinaia*, *Dunărea curge*, sau *Operă în șase măsuri pentru vioară și pian de compozitorul român George Enescu în vîrstă de 6 ani*.

Din aceeași epocă mai figurează într-o vitrină și cîteva desene colorate, făcute cu multă dibăcie, care ilustrează și alte preocupări pe care le avea micul Enescu în acei ani ai copilăriei.

„Eram atras și de alte ramuri ale artei și anumite raporturi de culori îmi pricinuiau o adevărată voluptate. Totuși nimic pe lume nu mă atrăgea mai mult ca muzica” („Amintiri”).

O fotografie la vîrsta de opt ani ni-l arată în epoca sosirii sale la Viena.

„...uita-voi oare că la vîrsta de 8 ani mă găseam la Viena, nu ca turist, ci ca școlar venit să învețe muzica în aceleași locuri unde compuseseră alți oameni de geniu?”

La Viena, în casa profesorului său J. Hellmesberger, la care a locuit, a văzut prima dată pe marele Brahms. *„Încă de atunci, iubeam cu patimă muzica lui Brahms...”* notează Enescu în același volum de „Amintiri”.

Brahms venea deseori la Conservator ca să asiste la repetițiile simfoniilor sale și urmărea de aproape progresele tînărului muzician, care cînta în orchestra Conservatorului, la vioara I.

După cinci ani de studii strălucite la Conservatorul din Viena, George Enescu primește, împreună cu brevetul de terminare a studiilor, și cea mai înaltă distincțiune „Gesellschaftsmedalie”.

La Conservatorul din Paris — sosește aici la vîrsta de 12 ani — are ca profesori, mari personalități muzicale, ale căror fotografii figurează pe un panou, alături de Enescu adolescent și de colegii săi, mai tîrziu deveniți muzicieni de faimă mondială.

„La Paris, scrie Enescu, am cunoscut profesori admirabili și colegi fermecători...”

Părerii deosebit de interesante despre elevul Enescu se găsesc expuse în vitrine. Astfel Gédalge scrie: *„Printre elevii mei sînt armoniști de mare măiestrie ca Maurice Ravel și George Enescu...”* iar

Massenet, profesorul său de compoziție, subliniază precocitatea componistică a tinărului Enescu: „N-are șaptesprezece ani și orchestrează ca un om matur partiturile...”.

Într-adevăr, în acel timp, George Enescu compune prima sa mare lucrare simfonică *Poema Română* care este o strălucită împlinire a inspirației enesciene din prima sa epocă componistică.

Eduard Colonne, marele dirijor francez, a cărui fotografie se poate vedea pe un panou, a înțeles printre cei dinții, cu acea fină pătrundere muzicală pe care o avea, originalitatea și măreția geniului lui Enescu. După prima auditiie a *Poemei Române*, el dirijează rînd pe rînd *Fantezia Pastorală*, *Suita I-a pentru orchestră*, *Simfonia I-a în mi bemol* etc., etc.

Tot în cadrul concertelor Colonne s-a executat pentru prima oară, după cum ne arată programele din muzeu, *Sonata I-a pentru vioară și pian* (cu Enescu și Cortot), *Sonata II-a* (cu Thibaud și Enescu la pian) etc.

Prima auditiie a *Poemei Române*, la București, are loc în aceeași lună cînd Enescu dirijează orchestra lui E. Wachmann și își face și debutul de dirijor. E. Wachmann era întemeietorul orchestrei simfonice pe care o dirija (mai tirziu această orchestră trece la Ministerul Instrucțiunii Publice iar în 1920 devine Orchestra Filarmonică, astăzi Orchestra Filarmonică de Stat „George Enescu”).

Fotografii, programe, manuscrise, partituri, legate de cele spuse mai sus cit și laurii și bagheta dăruite de E. Wachmann tinărului compozitor al *Poemei*, se găsesc în vitrine și pe panouri.

Consacrat compozitor, Enescu își face debutul de violonist la Colonne interpretînd — la 11 februarie 1900 — concertul de Beethoven, iar o săptămînă mai tirziu, după cum se poate vedea după un program din muzeu, tot la Colonne cîntă concertul de Saint-Saens.

O dată cu veacul nou, începe și glorioasa și internaționala sa carieră muzicală.

Putem urmări, de-a lungul sălilor din muzeu, desfășurarea întregii sale activități: solist, cîntînd cu diferite orchestre din țară și de peste hotare, dirijînd el însuși orchestra — uneori cu lucrări proprii — dînd recitaluri fie ca violonist fie ca pianist, făcînd multă muzică de cameră, în special cu două formații alcătuite chiar de el: Trio și Cvartetul Enescu. Acest multilateral muzician a avut totuși posibilitatea să consacre cea mai mare parte din timp creației.

Numeroase partituri care se află în vitrine, precum și o listă a lucrărilor sale, cu anii respectivi, ne dau o imagine a prodigioasei sale activități. *Sonatele* (2) *pentru vioară și pian*, *Variațiunile pentru 2 piano*, *Suită pentru pian în stil vechi*, *Suite de orchestră* (7), *Simfonia I-a*, *Octetul*, *Dixtuorul* sînt lucrări care ilustrează creația enesciană în prima sa epocă, iar cele două *Rapsodii române*, lucrările sale cele mai cunoscute, sînt o culegere de teme culese din muzica populară și orchestrate cu o neîntrecută măiestrie.

Pe un panou se află programul unuia dintre cele două concerte date de maestru, pentru întemeierea Premiului Național de Compoziție, care mai tirziu a luat numele de Premiul „George Enescu”, iar alături, lista compozitorilor care au primit acest premiu, de-a lungul anilor.

După mărturiile ce le putem vedea în muzeu, constatăm că activitatea lui George Enescu pînă la sfîrșitul primului război mondial (perioadă de timp petrecută exclusiv în țara sa) este foarte intensă: programe de lucrări prezentate în primă auditiie ca *Simfonia a IX-a* de Beethoven, actul III din *Parsifal*, *Damnațiunea lui Faust* etc., etc., 16 concerte în care maestrul a interpretat aproape în întregime repertoriul viorii, fotografia sa printre răniți, cea în mijlocul Orchestrei Filarmonice din Iași, pe care el a întemeiat-o făcînd turnee, dînd concerte pentru răniți etc. Numeroase programe din acea epocă adeveresc spusele sale „Mi-am servit țara cu armele mele: pana, vioara și bagheta”.

Creația enesciană, în care se înscriu simfonii, sonate, suite de orchestră și de pian, lucrări orchestrale și de muzică de cameră etc., este în esență ei organic legată de tezaurul popular, de contactul nemijlocit și continuu al compozitorului cu poporul său.

Pe această linie se situează în primul rînd *Sonata III-a pentru vioară și pian*, în caracter popular românesc (despre care Arthur Honegger spune: „...o manifestare de frunte din repertoriul violonistic din ultimii treizeci de ani...”.) și *Suita III-a* (*Săteasca*) de inspirație, și ea, pur folclorică, lucrata cu un extrem rafinament. În vitrine se găsesc pagini manuscrise din aceste lucrări. De asemenea, o pagină manuscrisă din *Impresii din copilărie*, lîngă fotografia lui Dinu Lipatti, cu care Maestrul a cîntat prima dată această lucrare în anul 1942.

„Mi-am întrebat amintirile mele din copilărie, și, cum mă exprim mai bine prin note decît prin cuvînte, am compus o suită de mici piese pentru vioară și pian intitulată „Impresii din copilărie”.

Alături de programele și afișele reprezentațiilor operei *Oedip* la noi în țară și în străinătate, o destăinuire a compozitorului:

„N-am căderea să declar dacă *Oedip* este sau nu cea mai desăvîrșită din lucrările mele. Ceea ce pot spune cu siguranță este că dintre toate îmi este cea mai dragă”.

Această operă, străbătută de tragismul răscolitor al vechii legende elenice „*poate susține comparația cu culmile artei lirice*”. (Honegger).

Afișele și fotografiile cursurilor de interpretare ale lui George Enescu, la Paris, ne amintesc că o latură, tot atât de importantă a multilateralității sale muzicale, este cea pedagogică.

Ea a făcut să dăinuiească la unii mari violoniști, care i-au fost elevi, calitățile tehnice și subtile pătrundere a muzicii, proprii maestrului lor. Cel mai de seamă exponent al școlii enesciene de vioară este celebrul său ucenic, Yehudi Menuhin, care în atâtea rânduri și-a exprimat recunoștința și dragostea pentru cel care l-a ajutat să „*vadă înlăuntrul său...*”.

Apelul pentru crearea Societății Compozitorilor Români, cererea pentru obținerea drepturilor de autor, fotografia Maestrului printre membrii comitetului de organizare, ne dovedesc cu cită sîrguință a urmărit marele Enescu realizarea unei mari dorințe ale sale: aceea de a vedea înființată Societatea Compozitorilor Români, care își propunea „*să cerceteze cu dragoste cîntecul poporului pentru propășirea muzicii noastre, dincoace și dincolo de granițele țării*”.

Mai departe, fotografia celebrului violonist Ysaye ne amintește de minunata *Sonată a III-a* pe care a scris-o și a dedicat-o lui George Enescu, care i-a fost primul și cel mai de seamă interpret.

Trecînd prin muzeu, nu putem să nu ne oprim în fața vitrinei în care se găsește mapa cu discurile pe care sînt imprimate minunatele sonate pentru vioară solo de Bach.

A fost ultima imprimare a lui Enescu, ultima izbucnire a sbuciumatului și totuși seninului său geniu, înainte de a închide pentru totdeauna cutia viorii. A fost poate și una dintre cele mai tulburătoare performanțe violonistice. Pe coperta discurilor scrie: „*Astăzi Enescu ajunge pe Casals, ca unul din cei doi mari interpreți ai lui Bach*”.

Cîteva programe ale orchestrelor din Philadelphia și New York vorbesc de strălucitele turnee făcute în Statele-Unite, de-a lungul anilor. Dirijorul, violonistul și compozitorul Enescu era la fel de apreciat în rîndurile publicului de peste ocean.

Pe un panou, o fotografie înfățișîndu-l pe Enescu, acompaniîndu-l la pian — la Moscova — pe marele violonist sovietic David Oistrach, într-o sonată de Grieg.

O hartă a țării cu unele orașe indicate pe ea ne atrage atenția; sînt — nu toate, ci numai cîteva din orașele și ținșurile unde Enescu, cu și mai multă dăruire de sine decît în marile metropole, căuta să aducă „*o pîrticică de lumină*”.

„*Doresc să servesc de îndrumător ducînd muzica în cartierele mîrginașe, la țară...*”.

Sprijinit de stilul vechii case din Liveni, iată-l pe Enescu în 1946, spunînd: „*...locul meu natal, unde vreau să mă întorc odată și odată pentru odihna cea mare...*”.

Iar, mai departe îl vedem — îmbătrînit — la masa sa de lucru, scriînd: „*Doresc ca pînă la ceasul din urmă să traduc ceea ce freamătă în mine, să storc sucule fructului sălbatic pe care anii l-au copt...*”.

Printre programele ultimelor sale turnee se găsește și acela al concertelor date împreună cu Menuhin, în America, pentru ajutorarea populației din Moldova lovită de secetă.

Mai mult poate decît în clăditarea sa tinerețe, gîndul i se întoarce spre țara sa.

Dintr-o scrisoare, scrisă de pe patul de suferință, doctorului Petru Groza, se desprinde o frază conturată de speranță: „*este și dorința mea cea mai statornică de a mă întoarce în țară...*”. Este ultima scrisoare trimisă în țară. Va închide curînd ochii; mîlajul chipului blind și resemnat are pleoapele închise pentru totdeauna peste amintirile locurilor natale.

Alături, mîinile sale minunate, tridite, delicate și pline de forță.

„*...această poveste, spune Enescu în „Amintiri”, începe acolo departe, pe plaiurile moldovene, și se termină aici în inima Parisului*”....

Într-o vitrină, odihnește una din viorile sale, vioara Paul Kaul, cu care a imprimat sonatele de Bach.

Reconstituită, modesta sa cameră de lucru de la Paris, și pianul — adus ulterior — pe care maestrul a lucrat ultimele sale compoziții.

Programe și publicații ne arată că și după moartea sa muzica enesciană a răsunat pe toate podiumurile din țară și din străinătate iar pagini multe de muzicologie au fost scrise pătrunzîndu-i aspirațiile și analizîndu-i gîndirea.

Vitrine și panouri cuprind strălucirea festivalurilor și concursurilor „George Enescu”. Nenumărate programe de concerte date de cei mai mari muzicieni ai timpului, dirijori, violoniști, pianiști etc. veniți să cînte în amintirea marelui lor coleg, figurează în ultimele vitrine ale muzeeului.

Interpretul de geniu a dispărut pentru totdeauna dar creatorul, o dată cu trecerea timpului, apare mai viu în toată măreția sa. Pe măsură ce opera sa este dezvăluită și aprofundată, legătura sa indisolubilă cu poporul se reliefează mai adînc, devenind mai apropiată fiecăruia dintre noi, un bun al tuturor. Iar muzeul închinat memoriei sale, — în cadrul căruia au loc interesante audiții muzicale — își ține ușile larg deschise pentru ca amintirea lui G. Enescu să rămînă vie în rîndurile adevăraților iubitori de muzică.